

Záhorská Kronika

vychází v Soběchlebích jednou do měsíce

Sest. 2.

ZÁHOŘÍ

Cena 10 fr.

po stránce starožilnicko-historické
od p. Františka Příkrýla.

»Proto stalo se, že já Břetislav, kníže moravské, chrámu sv. Petra v Olomouci a kostelíku, jenž ku cti blahosl. Klimenta *tamtěž* vystavěn jest (Na Velehradsku u Osvětiman a ne v Olomouci: tam nebylo podobného svatostánku), tu část vrátil jsem svému zbožnému nadání, kterou jsme sami, z nadání *starodávnych knížat této země* (Mojimírovců) *učiněnou písemně i ústně věrojatně poznali* (od Cáhnova k Trenčínu s nynějším Břeclavskem; blíž Cáhnova padá Dyje do řeky Moravy), a sice na hranicích uherských u řeky Moravy, kdež jiná řeka jménem Dyje do ní vtéká, s osadou »Týnem«, od vzdělavatelů zcela opuštěnou. Když však z rozvahou svou jsem poznal, že zmíněné pozemky pro velikou vzdálenost cest od držitelů (v Olomouci) bez užítku držány býti mohou a zároveň, když od pana Bohumila, děkana téhož chrámu poníženou prosbou žádán jsem byl:

Zaměnil jsem kraj a zbožností muě vrozenou a úctou ke služebníkům Krista Pána našeho (od Něhož nového zvětšení (země) jsme dosáhli), připsal jsem sv. Petru v Olomouci ze svého *otcovského* podílu krajinu, která od Hostýna počíná a při řece Rusavě až k hranicím osady Holešova se táhne se 40 hony lesa, který se obecně »Doubrava« zove.

A toto navrácení a udělení mé stalo se za souhlasu a pod pečeti pana Oldřicha, slavného vévody českého, milovaného otce našeho a pod kletbou velebného otce Hicona, biskupa pražského, že na všechny vyřknul církevní výrok, kteří by se odvážili tento štědrý dar naší spanilomyslnosti měniti neb

neplatným učiniti. — Dáno v Olomouci l. P. 1030 u přítomnosti Hicona, biskupa pražského, vévody polského a mnoha panstva.«

Chrám sv. Petra stál na místech c. a k. zbrojírny a ztratil svůj lesk přenesením stolice biskupské ke sv. Václavu r. 1131. Biskup Jindřich Zdík uvádí téhož roku v seznamu zboží chrámu stoličního též zmíněné území jménem »Rusava.« (Dipl. Mor. I. 204.)

Po té měnilo území majitele, kteří zavedením roboty vystavěli nad Brusným hrad »Křídlo« k uhájení poddanského práva nad okolními osadami.

Maďari rozbili stát Moravský, přilnavše se polonazí a divočí z Asie ve století IX. Vrazili se jako klín mezi kmeny slovanské na území našeho císařství Rakouského; přijali od podmaněných křesťanství, politické zřízení — vždyť podnes Uhry jsou rozděleny na župy; též kroj a vzdělanost přijali od Slováků, Chorvatů a Srbů. Rozdělili nás na Slovany severní a jižní: sever obývají Čechové, Moravané, Slováci, Poláci a Rusíni, na jihu žijí Chorvaté a Srbové.

Do té doby nelišili se od sebe zmínění kmenové v řeči, jelikož mohli všichni v chrámech při službách Božích užívati jazyka moravského; ale nyní jeví se rozdíl jednak odlehlou vzdáleností a povahou kraje, jednak rozdílnými dějinami tisíciletými.

Kníže Břetislav Maďary vyhnal z naší vlasti železem; hroby souvěkých bojovníků jsem našel u Kroměříže a Kvasic (Čas. vl. musea olom. 1884 až 1890.) Ocelovými zbraněmi vedli slavné války naši předkové pod

Marobudem s Římany; kamenných zbraní užívali dávno před nar. Kr. Pána a po Kr. Pánu snad ještě dlouho v soukromí. Pravěké hrady: Obránsko u Kladna, Hrad nad Loučkou, Hostajnov a Hradisko nad Dřevohosticemi v lese kosteleckém pocházejí z dob předkřesťanských vůbec; stáří jejich páchá se na 2000 let nejméně, poněvadž všude v hrobech nalezeny památky tak zvané mladší doby kamenné. Po dědinách záhorských je hojnost kamenných zbraní buď seker či obušků (obuchů) nebo klínů, které byvše zasazeny do dřeva, kostí nebo do rohu bývaly zbraní obrannou i útočnou.

Zbraně ze Záhoří, uložené v museu vlasteneckém v Olomouci, byly nalezeny :

1. V Soběchlebském u Vymětalčků vykopána sekyrka z břidlicového pískovce při sázení stromu; je to zbytek domácího průmyslu, jakož i svrchu zmíněné dva klíny.

2. V Radotíně přechovávána u Příkrylů kamenná sekera jako »hromový kámen«, jímž natrávali, když někomu spadly čepy neb se kráva zdula, aby prý se neduh zahnal. U Složilů při stavbě výměnku vykopána v břehu kamenná sekera a na poli u »kaple« nalezl jsem úlomek ze serpentinové sekery, jakož i kamenný přeslen.

3. V Kladnských před statkem Kociana kopali studni. Asi 4 metry hluboko nalezen byl pravěký hrob a v něm střepy z popelnice, kamenná sekyrka a bronzová přeska. U Zbrožů našli při rozšiřování dvoru ve břehu podobný hrob a v něm kamennou sekeru. V jizbě visíval u nich, jakožto hodinové zá-

važí, po 40 let krásný palcát kamenný, uměle broušený, v podobě oloupaného pomoranče. Nad osadou směrem k Obránsku vykopalo děvče při kopání zemáků serpentínovou sekera a při Obránsku nalezeno mnoho úlomků seker a klínů při sázení lesa.

4. V Oprostovicích pod »hrádkem« byla vyorána serpentínová sekera a v humně u Mikulíků nalezena sekera z břidlicového pís-kovce.

5. V Blazicích u Hradilů kopali pod kálnou důl na zemáky; ve hloubce 3 metrů nalezen pravěký hrob a v něm střepy s popelem, dva serpentínové klíny a úlomek sekery ze stejné látky.

6. V Dolních Němčicích při opravě chauloupky Vrublové po požáru nalezena v rozbourané zdi sekera serpentínová. Lid nemoha si vysvětliti účel předmětu, věřil, že kde hrom uhoří, za sedm let na témž místě vyroste takový kámen, jemuž se říká hromový kámen.

7. V Rakově u Hošťálků sloužil úlomek sekery kamenné dlouho jakožto závaží při váze a jiná celá sekera nalezena blíž dvorství u Jančíků.

8. Z Opatovic věnována museu našemu sekera kamenná.

9. U Symře blíž větráka vyorána ohromná serpentínová sekera zdělí 2·5 dem. na poli dvorství u Sehnalů.

10. Naproti Hrachovce na poli Lhotsku byl vyorán pravěký hrob a v něm nalezena velká popelnice. Lidé ji rozbili, domnívajíce

se, že naleznou poklad; o něco níže v témž poli na svahu vyorána kamenná sekera. *)

11. V Nahošovicích u Pospíšilů v zahradě rozvezli jednu mohylu a našli střepy z popelnice a zbraně. Nevědomky se vše pohodilo. Vedle pne se ještě jiná, neporušená mohyla.

12. U Pavlovic nad osadou »Prusínky« stávaly před 30 lety na pastvisku, dva tak řečené »sypané kopce«. Pastvisko je nyní rozděleno na záhony a sypané kopce sníženy. Jsou to hroby pravěké, jak nálezy z jednoho dokázaly. Při Prusínkách, blíž lesa Okrou-

*) Hrachovec nyní malý lesík, má jméno své od tvrce téhož jména, která se připomíná jako samostatný statek r. 1397 v deskách zemských; kniha VI. č. 577. Starodávná pověst říká, že poslední majitel panství hrachovce slul Symerský. Statek rozdělil čtyřem synům, z nichž nejstarší dědil po otci »zemské právo« a stal se zemanem. Ostatní stali se dvořáky a usadivše se u vody založili Symři, t. j. osadu, v níž žili a žijí podnes po přeslici potomci praotce Symra. Důstojnost zemana udržela se až do roku 1348. Jakožto majitel práva zemského byl účasten vlády zemské, zasedal na sněmích a měl mnohé výsady a právo, hlásiti se o šlechtictví. Morava byla rozdělena na pět krajů; v každém bylo několik svobodníků, kteří svolávali členy práva zemského na sněm a nazývali se »půhončáci.« U nás byli půhončáci v Radvanicích a Lazpíčkách. Náš p. poslanec K. Zapletal je z rodu půhončáků. Z Olomouce, kdykoli zemský hejtman svolával na sněm, poslal rozkaz půhončákům; títo se ihned rozjeli a objížděli koňmo sněmovníky. Půhončák takový přijeda na zemanství do Symře odepjal ze sedla kladivo, na jehož čele byl vypouklý znak, udeřil jím do deštěce u dveří vždy pověšené a zanechav vyražené znamení uháněl dále; byloť každému několik sněmovníků přiděleno. Jakmile zeman spatřil znamení, spěchal do Olomouce na sněm.

hlínce, vystává ještě několik mohyl. Mnohé polními pracemi vzaly za své, i památky z nich. Tak na př. popelnice ornamentem vlnitým okrášlené upotřebeno v jednom zdejším věčíně na kuřák, později v ní přechovávána kolomaz. Zde nalezeno i množství železných zbraní, jež však z neznalosti věci vzaly za své.

Již v šerém starověku byly Soběchleby osadou z nejpřednějších. Zde zdvihl své témě k nebesům první chrám Páně, aby se rozlévala odtud po Záhoří osvěta posvěcená křesťanstvím. Staré listiny svědčí, že kostel Soběchlebský je velmi starý a původ jeho (dle šematismu diec. olom.) je neznámý. To znamená, že původem svým sahá až ke sv. Methodovi nebo jeho prvním nástupcům a že byl tudíž obřadu slovanského, a ku konci stol. XI. latinisován.

Dnešní nádherný chrám byl zbudován péčí knížete Karla z Ditrichsteina r. 1767 a lid vypravuje, že dřevěný jeho předchůdce několikrát lehl popelem za častých válek.

Stáří kostela soběchlebského nasvědčují též Boží muka. Jsou to dva sloupy z kamene a cihel urobené a vápnem obílené. Jeden stojí na návrší k Radotínu, druhý za osadou při cestě k Dolním Něčicím na vysokém kopci; oba jsou na rozcestí. Dle časopisu musea olom. 1889 stojí v Rusku Boží muka na mohylách a lid je zove: »Kamenyja baby.«

I u nás našly se na mohylách kamenné bůžky báby. Kříže cyrillo-methodějské, nízke a z pískovce hrubě tesané, jsou přitesány z báby. Bábou zvali naši pohauští předkové

bohyni šťastné domácnosti, stavějce jí u osad sochy. U Třebíče podnes jmenuje se kříž cyrillo-methodějský bábou.

Podobá se, že Boží muka u Radotína označují pravěké pohřebiště zdejších osadníků.

Ze Soběchleb se křesťanství šířilo po Záhoří a chrám Bl. P. Marie stal se mu pokladnicí nebeských nadějí budoucího života. A v pravdě celý život Záhořáků, soukromý i veřejný, přilnul více kroku církevnímu než občanskému a je hluboce provanut upřímnou zbožností.

Zvyky a obyčeje na Záhoří.

Nejkrásnějším zvykem jsou besedy, které bývají zdravým osvěžením po denní práci a trudu; vždyť člověk samotář vyčerpá brzy své síly duševní i tělesné prací klopotnou, proto je mu třeba oddechu a osvěžení. Besedy jsou nezbytným požadavkem žití na Záhoří pro staré i mladé, ba pro všechny. Na besedě ukáže se každý, jakým je, zde otvírá své srdce a sdílí svoje trudy i blahosti. Besedy též mně naučily Záhoří poznati po nejkrásnějších stránkách a je milovati.

U »Jančků« v Horních Něčicích schází se denně kroužek sousedů, páskou upřímného přátelství spojených; za stolem sedí staříček Jančík, přítel všech lidí dobré mysli na Záhoří; na lavici u oken a u teplých kamen sedí Vaněk z brány, Tomek, Otáhal, oba Pospíšilové bavíce se vzájemným vypravováním vážným i žertovným a nejčastěji čtením.

V té útulné jizbě za zimních večerů

slyšel jsem vypravovat o zvycích a obyčejích na Záhoří jak následuje.

Od první neděle adventní býval zachovávaný přísný půst až do Nar. Páně; všude byl stejný jídelní lístek: ráno každodenně byla česneková polévka; na oběd: v pondělí hrách na tvrdo se zelím, bez masa; v úterý zasmažená polévka a kroupy natlučené v domácí tloučce; ve středu čechůvka zasmažená a zeli omaštěné lněným olejem. Ve čtvrtek kaše se zelím. V pátek a v sobotu co ve středu; k večeri denně zemáky a sůl až do Božího Narození.

Na štědrý den nikdo nejedl, aby uviděl zlatého beránka. Večer byl pokryt stůl bílým obrusem a k večeri přineseny byly všechny stravy (jídla z rostlin) uvařené a každý z nich jedl, byť jen na lžici. Po té předloženy vdolky, jedny medem, jiné máslem pomazané a konečně pecen chleba, na okřínku (slaměnce) jablka s ořechy, jimiž hospodyně všechny rozdělila. Po večeri zamotal se do obrusu chléb i vdolky, k nim se přiložil nůž obložený kouskem chleba a vdolka; od kterého kousku do příštího rána zarezavěl, na to obilí spadne buď zerzávka příští rok, nebo se nepodaří. Pacholek a dívka nesly dobytku výslužku — po kousku chleba a vdolka medem pomazaném — na dřevěném talíři, předbíhající se; přispíšila-li si dívka ku kravám, křičela na pacholka, že bude spíš tele, došel-li pacholek dříve do konírny, volal, že bude hříbě.

Vrátiv se do jizby, chytil se pacholek za pravé ucho levou rukou a pravicí hodil pod nohy talířem ke dveřím. Letěl-li přímo,

bylo to znamením, že se v příštím roku ožení, když se zavrtíl, znamenalo to neštěstí. Tak také si prorokovala dívka.

Na Boží Narození nešel nikdo celičský den na besedu; když přišel náhodou mužský do domu, smáli se tomu, říkajíce, že letos budou samí hřebei nebo býci, a když ženská, že budou samé hřebice a telice.

Do kostela volali se pod okny. Ve statku se ten den neuchraňovalo; dobytku se večer před tím nachystalo pro celý den, také se nečesal, krávy dostaly zvláštní péce — jeteliny. Do stájů nikdo nevkročil.

Na sv. Štěpána pacholek časné vstal, hospodyň mu upekla vdolky, než přišel z maštale. Koně umyl teplou vodou, očesal, pak vyběhl na dědinu a křičel: »Na maso prodat!« a obešel celou dědinu. Kde ještě spali, zakřikl do okna: »Kolibe kupte!«

Na sv. Jana na znamení volnosti podávala žena skoro ráno obuv mužovi, dívka pacholkovi, neb od té chvíle jsou mužští pány až do nového roku. Říká se: »Na Jana každý sobě za pána.« Bavili se bezstarostně hrou o ořechy neb o peníze.

Na Mládátka když chumelilo, nebo přšelo, mřely děti.

Na Nový rok mužští podávali ženským obuv, neb od té chvíle měly ženské svobodu; za to obdrželi na kořalku.

Ženské přadly nebo šily; na koudel se chodilo po ptaní. Služba čeledínů byla malá.

Pěstoumka dostala ročně 4—6 rýnských šajnuv a pár loktů plátna; dívka 14 r. š. a půl kopy plátna; pacholek 25 r. š., dvě tlusté

košile, jednu tenkou a gatě; pohůnek 12—15 r. š., dvě košile a gatě. Když chasa odcházela na svobodu, obdržela výslužkou po 3 mírkách žitné mouky, stravy, slaniny a kolků.

Daň byla dříve nízká, platilo se z gruntu 4% rýnských šajnů; nyní 140 zl. I chasa nyní mnoho stojí; dostávat nyní pacholek 60 zl., dívka 50 zl., pohůnek 30 zl. a pěstouna 15 zl. Nádeunnická mzda denní byla 2 groše čili 6 kr. šajnu — nyní 30 kr. se stravou. Sedlák bral za práci denně 20 kr. š., nyní 2 zl. nejméně při stravě. Domovní daň obnášela 20 kr. stříbra, nyní 2 zl. 54 kr. Přírázek na přímou daň nezali.

Na večer před svátkem sv. Tří králů šla nová čeládka světit vodu do kostela, přišla domů až večer, aby jí trval na krátko. Když přišla do jizby, chytila se pecáka (kamnovce), aby přivykla.

V »ostatky« se odbývalo v každé dědině »právo.« V neděli před ostatky šli se chlapi domlouvati se o muziku; pak šli všichni k fojtovi prosit o dovolení. Fojt svolal obecní úřad, jenž zasedl za úřední stůl, zatím co se chasa rozestavila po jizbě. Fojt vyvolil z nich nejmoudřejší na úřad a napomenuv je, aby po čas ostatků dbali pořádku v obci, na robotu posýlali, vinníky trestali, opustil s výborem úřední stůl v rohu jizby, načež zaň nový úřad z chasy zvolený zasedl, na znamení své právomoci v obci. Někdy to stálo mnoho prosby a piva než mohla chasa za úřední stůl zasednouti. U kamen stál stůl sousedský. Za dob novějších volila si úřad chasa sama a sice: starostu, staršího a mladšího radního, jenž byl

zároveň pokladníkem, kopaře, lékaře, dva sklepníky, dva navalovače a dva hlídače. Pak uvedla svůj úřad do bytu obecního starosty, kdež shromážděno bylo veškero představenstvo obecní, aby žádost jejich vyslyšelo a napomenulo ke slušnosti, pořádku a návštěvě služeb Božích. Když to chasa slíbila, byl její úřad přijat a právomoc v obci rukouáním na ni vnesena.

V neděli odpoledne dostala chasa úřední stůl a tím veškero moc administrativní a trestní v obci. Na to se šlo pro »právo,« jež ozdobilá děvčata, obyčejně do obydlí nového starosty. »Právo« byl kord nebo dlouhý meč, na železe měl několik dírek prorazených a blíž špice měl přikoutou misečku. Děvčata navázala naň lipské šátky a mnoho širokých pentlí červených a s vrchu čtyry věnečky. Holou špicí zabodnulo se právo do trámu nad stolem. Mládenci přišedše pro právo s hudbou, museli si je od děvčat vykoupiti. Děvčata byla pak vyčastována a navzájem každá svému nejmilejšímu podala voničku za klobouk a šátek do ruky. Po tom se poznávalo, která koho chce. Na to se šlo za zvuků hudby a veselého jánotu do hospody, druhdy k fojtovi, jenž býval zároveň hostinským; právo zabodnuto nad úřední stůl do stropu a členové práva, totiž nový úřad, zasedli za stůl úřední, který nesměl po tři dny býti opuštěn. Žádný jiný nesměl tam zasednouti, což se též napsalo křídou na pravý roh stolu. Chlapci byli stejně oděni krojem záhorským, krásným a sličným: na hlavě klobouk ploský, nízký, se střechou na skyvu a dokola na něm dvě pentle, červená a zelená, jejichž

konce splývaly přes střechnu. Za pentlemi byla vonička neb kytička kvítí. V týle splývaly na ramena dlouhé vlasy, jak to obyčejem bývalo po vší Moravě.

Košili měli se širokými rukávy, s černě vyšívaným límcem sepnutým dvěma skleněnými knoflíčky. Černá přilehající »frýdka« soukenná, bohatě byla ozdobena vyšíváním různobarevným na prsou, zádech a okolo kapes, ornamentem zvonečkovým, hřebíčkovým neb srdéčkovým. Též vídávati bylo vyšitý jablonový květ s jablíčky a mnohdy jetel. Zapínala se na haklíky, ač měla řadu lesklých žlutých knoflíčků. Na nohou žluté koženky, na boku hedbávím vyšívané, pak bílé punčochy a čisté vyleštěné boty vysoké: lýtkovice. Na ruce položen měl každý »právník« červený lipský šátek. Žel Bohu, že ten krásný, trvanlivý kroj je na vyhynutí. Nyní bolno pohlédnutí na ten poloměstský, nemotorně ušitý kroj. Kéž by po příkladu statečných Hanáků přivedli Záhoráci svůj starodávný lepý kroj zase ke etí!

Při tom veselí nezapomněli na Pána Boha. Pod přísným trestem přikázáno chase, aby, kdo práva nehlídá, šel vždy do kostela; jenom v úterý se vyprosila od té povinnosti a chodila s právem po osadě. Kdo byl v právu, nesměl s děvčaty postáti a zahobárati, ba ani se na ně usmáti. Byl trestán.

Starosta »poctivého práva« nosil právo v ostatky, rozsuzoval pře a určoval tresty. Starší radní byl mu radou po ruce a v nepřítomnosti ho zastával, po případě soudil i druhý radní. Kopař uděloval tresty tělesné zapentlenou ferulí, podobnou velké vařeče,

na dvě rozštípnuté a kolíčkem založené, aby po každé ráně klapla. Ve středověku vzali si cechové řemesel v městě příklad práva ostatkového a provinilecům udělovány tresty ferulí bohatě okrášlenou řezbami, jak r. 1888 »Zlatá Praha« několika vyobrazenými nádherných ferulí cechů pražských ukázala. Pokladník měl pokladnici a přijímal tresty peněžité. Lékař oznamoval, kdo nesnese trestu tělesného; byl to obyčejně ten, kdo mohl platiti. Sklepující opatřovali pivo a donášeli dle potřeby, ale záden se nesměl opiti, jinak byl z poctivého práva vyloučen. Navalovač přiváděl obžalované a trestance, kteří se dobrovolně nedostavili, třeba i násilím. Hlídači slídili, kdo by se nepočestně choval, jako: o poctivém právu neb jeho členstvu neslušně mluvil, neporádek při tanci způsobil, se ženskými stranou žertoval, na nebezpečném místě kouřil a podobné. Kdo byl postřáhnut, byl ihned obžalován a potrestán. Při tom vymyslili šprýmaři rozmanité žerty, aby se navzájem žalovali, neb nepozorované sousedu podstrčili nůž, fajku neb hřebík do kapsy, mrknuvše na někoho, aby mu byl svědkem. Obžalovaný byl hned předvolán, prohlídnut a potrestán žertem z krádeže. Jiní sami na sebe žalovali, aby byli trestáni. Tak šla žaloba na žalobu, trest na trest a při tom plno smíchu a žertu. Často i žalobník, nemaje dosti důkazů, sám propadl trestu. Žalobník, než začal, složil do pokladnice 2 kr. Trestalo se nejraději penězi, kdo však nepřijal, bylo mu bez okolků vyplaceno na záda neb na . . . Kopař vyplácejce, říkal při každé ráně: za pana pudmistra, za pana radního a za všecko poctivé právo.

Za udělení trestu musel se každý po-
děkovati právu. Trest se udílel po drobnu nebo
po široku. Po drobnu se počítalo: 1, 2, 3, 4
atd.; po široku 10, 20, 30, 40 atd. Kdo se
z tělesného trestu penězi vyplácel, bylo mu
dovoleno, aby trest slavnostně s hudbou byl
vybit kopařem na dvéře, kamna neb stoličku.
Mnohý však nechal si vypláceti hotovými za
zpěvu a hudby třeba na šlapu. Při tom kopař,
vypláčeje ferulí, měl dosti těžkou úlohu, neb
zpíval při tom všeliké písni.

Při slavnostním trestání zpíval:

1. Šil bych k Vám,
a nesmím:
zarůstla mi cestečka
nedaleko městečka
ořeším!

Na to zase hudba zahrála melodii a on
zase říkal:

»Dyž jsem já šil přes jednu lavku,
natrefil jsem tam staró babku;
pod tó lavkó staró babku.

Ptám se já tě mládenečku (hospodáři,
pane atd.), esli ty se do našeho poctivého
práva dáš?»

Tázaný mu odpověděl: »Nedám!«

Na to kopař: »Dyž se nedáš, já ti dám!«
a flekl ho po zádech, říka: »Za pana fojta!«
Kopař zpíval:

2. Ořeší vysekám,
a tebe tu dèvečko,
nejmilejší srdečko,
nenechám!«

Na to hudba zahrála melodii a kopař
říkal:

»Až ty mládenečku (hospodáři, pane atd.)
půjdeš přes hory, doly,
neber sobě pišťalečky ani tróby,
nepískej, netrub,
našim pánom sékorky nerozháňé,
neb je jich tuze málo,
bylo jich za groš pět nebo šest,
a věilka už só jenom dvě,
neb je to na naše poctivý kamarády tuze zle!«
Na to mu vyřal na záda jednu, říka: »Za
pana pudmistra!«

Kopař zpíval:

3. Seděl s ňó pod střešňó,
položil jí ručičku
na tu její sukničku
rozkošňó.«

Když hudebníci verš odehráli, opět mluvil:

»Až ty mládenečku půjdeš do mléna,
neber sobě pišťalečky ani bubna;
neb tam bubnujó a šturcujó.
až pan mlynář s paní mlynárkó spat
nemužó!«

Zase proviniilemu ferulí dal jednu, říka:
»Za celé náš poctivé órad!«

Po drobnu-li kopař udílel trest, počítal
zpívaje za přizvukování hudby takto:

»Jedna, dvě,
byly dvě,
a kdo jich chce spočítati,
musí dobrý pozor dáti,
že jich dvacet je;
nech si je čte!«

Tresty udílely se i k přání odsouzeného na dvéře, kamna i na strom v zahradě, též na podkovku u bot nebo na zem.

Srdečná zábava za dozoru poctivého práva ukončena v neděli o 10. hod. večer; právo se slavnostně uschovalo a na jeho místo nad právním stolem splyvala od stropu velká červená pentle.

V pondělí ráno šli všichni právníci do kostela. O 10. hodině před polednem přineseno s hudbou a jásáním právo do hospody zábava pokračovala jako v neděli. Celá dědina, kdo jen mohl, účastnil se veselosti až do večera nepřetržitě, vyjma co se odcházelo k jídlu. Právníci se střídali, aby právní stůl nebyl opuštěn.

Úterý ostatkové.

Když se ráno všichni právníci čistě odění sešli v hospodě, sňal mladý fojt právo, hudba spustila veselý pochod a právo hrnulo se ven na dědinu. Napřed ponášel fojt právo, za ním pokladník s pokladnicí, pak šel kopař se zapentlenou ferulí, sklepníci s pivem a sladkou a ostatní právníci. Dva hlídači zůstali v hospodě hájit právního stola, nad nímž právo viselo, aby se tam žádný neusadil. Když do prvního čísla vstoupili, bylo vše otevřeno, hospodář se ženou seděl za stolem, očekáváje chasu. Fojt sastaviv se u vchodu do jizby, drže právo, tázal se: »Prosím Vás, hospodáři, dovolíte-li nám s naším poctivým právem do vašeho příbytku vstoupiti?« Řekl-li hospodář žertem: »Ne!«, opakoval svou prosbu po případě třikrát, až svolení dostal. Pak opět mluvil:

»Prosím Vás, hospodáři, dovolíte-li nám naše poctivé právo nad váš poctivý stůl pověsiti?« Po příznivé odpovědi řekl: »Prosím Vás, hospodáři, dovolíte-li nám za váš poctivý stůl se posaditi?« Pak vešel se svým průvodem, zabodnul právo do trámu nad stůl na znamení, že v té chvíli se svým úřadem má veškeru právomoc nad tímto příbytkem, zasedl s právníky za stůl a soudil rozmanité žaloby mezi manžely, hospodářem a čeledí; ovšem v žertu, dávaje pokuty peněžité odsouzeným. Pak spustila hudba a domácí se proskočili. Hospodyně donesla velikou mísu koblihů na stůl pod právo, pobízejíc slavný úřad k jídlu. Na to ještě dostalo se poctivému právu různých darů, jako vajec, slaniny, klobásův a peněz. Pak fojt povstav, sňal právo a poděkovav jménem práva, vyšel se svým průvodem na ves k druhému číslu a tak se obešla k večeru veškera dědina za žertu, smíchu a veselí. Někde čekali na právo umluvení šprýmaři, aby se jim dostalo slavnostního trestu. Na př. přestrojili se s hospodářem do šatů rozedraných, načernili se, nanosili do jizby děravých košů s povřísky a slamou, sedli na zem do slámy a když se právo doneslo, drátovali koše povřísky. Když fojt za volný vstup prosil, nevšímajíc si ho, hleděli si svého. Po dlouhém prošení zasedlo právo za stůl a vinníky za žertů trestalo. Jinde zase spravovali kolo v jizbě umounění, kladivý a kleštěmi mlátice na ráf o závod. Z posledního stavení neslo se právo do hospody, zabodnuto na své místo a po krátkém tanci zasedla děvčata za právní stůl, vyšňořená »jak staré Brno.«

Právníci jim posluhovali nápojem a fojt položil na stůl talíř s penězi. Na to každé děvče položilo na stůl před sebe na právo po 2—4 rýnských šajná. Právo ostatkové konalo se proto, aby, až mládež doroste, užívala moudře a střízlivě práva obecního.

Popleční středa.

Přišedše z kostela chodili chlapi s maškarami po dědině bez hudby. Ustrojili některého za medvěda, obvázali povříslý obrácený na něm kozích; medvěd lezl po čtyřech a veden byl na povříslu. Vešli do statku, obstoupili hospodáře, vypravovali žerty s medvědem a mezi tím maškary něco tajně uschovaly do pytlů. Než odcházeli, přijali dary od hospodyně, vejce, slaniny a klobásy. Vrátivše se k fojtovi, prodali dražbou dary a vyložili na stůl tajně odebrané věci ve staveních, které si vlastníci pak vykoupili.

Po té zasedlo právo za stůl naposledy. Sčítal se příjem, zaplatili hudebníky a ostatní výlohy, neboť po tři dny veselila se celá vesnice zdarma. Pak vstali od právního stolu a mladý fojt s právem v ruce děkoval obecnímu právu, fojtovi totiž, konšelům a sousedům za propůjčenou jim moc a pak jménem svých soudruhův odevzdal právní stůl, za nějž zasedlo nyní právo obecní. Chasa postavila se před ně a vyslechla pochvalu nebo pokárání za užívání svěřené moci.

Tím právo skončeno, odznak uschován a vyšlo se na dědinu. V tom některý šprýmař zakřikne: »Starý baby chochelatý, hebelatý na hřeben!« Ženské jej chytly, ovázaly brach-

vinou a slamou, na hlavu mu posadily mírku okrášlenou pentličkami a vezly na »tragači« neb saňkách k fojtovi a tam si vymohly »sladké.«

V neděli po ostatečích po službách Božích odpravovalo se »právo« v domě, kdež bydlel mladý fojt. Chlapi i děvčata častovali se z pozůstalých zbytků, vypravující o minulé zábavě; pak šel fojt právo z trámu, odvázal šátky a pentle, vraceje je, komu patřily. Kord uschován u starého fojta, čímž právo ostatkové ukončeno.

Obecní právo zasedalo obyčejně v neděli odpoledne, rozhoduje o přečinech občanských i trestních, činilo porovnání stran. Za stolem seděl fojt s pudmistrem, oba vrchností zvolení, pak obecní hospodář s konšely, fojtem k úřadu povolanými. Kdo něco měl, přednesl svou věc stoje před stolem úředním; vyslechnut i protivník. Nyní uváživ poctivý úřad pro a proti, vynesl rozsudek. Strany vyšly ven do síně »na potaz,« uradit se totiž, jsou-li spravedlivě rozsouzeny. Pak se vrátili a přednesli buď svou spokojenost s rozsudkem neb námitky, načež se narovnání stalo bez inkoustu, bez písařů, soudu, doktorů práv a bez výloh. Fojt na to pouze řekl: »Můžete se s Bohem rozejítí.«

Právo obecní je starobylé až z dob združních. Podle něho vytvořilo se právo zemské, o němž jsem se s vrchu zmínil, později právo cechovní. Že tomu tak jest, dokazuje chudá vesnička Stříbrnice v úzkém údolí o jedné ulici a několika pasekách asi 8 km vzdálená od Uh. Hradiště na západ.

Od pradávna měly Stříbrnice hrdební právo dědičné, jediné to svého druhu na Moravě, nad 28 osadami, a to byly: Žeravice, Kostelec, Žadovice, Moravany, Moštěnice, Břesovice, Labutě, Osvětimany, Hysle, Skalka, Ježov, Domanín, Vážany, Oujezdec, Medlovice, Tučapy, Polešovice, Boršice, Zlechov, Tupesy, Buchlovice, Břestek, Lhotka, Zlámaná, Roštín, Babice, Traplice a Jalubí. Soudní moc osady této vztahovala se na všechny zločiny, na které určen trest smrti. Právo hrdební vykonávalo se od pravěku na hradě panovníků našich na Buchlově. Hrad vystavěn Mojžírovi a držán pak ve vlastnictví jako státní majetek Přemyslůvci do r. 1450.

Soud nazýván Lovcovo právo; sestaveno bylo ze starosty a 11 přísedících (lovců) ze Stříbrnic, jejichž úřad dědičný lpěl na gruntech. Byli osvobozeni ode všech poplatkův a břemen zemských i říšských, později uloženo jim dovažetí přísedící soudu a sice staršího a mladšího podmistra z Polešovic, Zlechova, Boršice, Buchlovice, dva radní a kata z Uh. Hradiště.

Soudní řízení konalo se pod dohledem zeměpanského kastelána a cudaře na Buchlově a bylo přesně určeno, jak mají lovcové seděti a hlasovati.

Později byl rozsudek předkládán pánu na Buchlově. Rozsudek vykonán na hradě, když se byl kajeník s Pánem Bohem smířil u přítomnosti práva lovcového. Dovoleno též zločinci do 14 dnů se odvolati ua král. apelantní soud v Praze.

Známa lípa na Buchlově, rostoucí kořeny vzhůru, dává svědectví lovcovu právu. Byl

totiž jednou odsouzen nevinný člověk na smrt. Před popravou prosil, aby směl podati důkaz nevinny své tím, že zasadí lipový stromek do země korunou a kořeny vzhůru. Uschne-li stromek, rád že umře. Doufal veprispení Pána Boha, Ježž vroneně prosil o svědectví pro svou nevinu. Než uplynulo 14 dní jemu povolených, pučelo prý plstí na černém kořenu, lípa byla svěží a podnes roste zmohutnělá k obdivu všech návštěvníků Buchlova. A podnes ukazuje se žalář, kde očekával buď smrt nebo vysvobození. Památky o právu lovcovu, které by svědčily o jeho velikém stáří a významu pro kulturní dějiny naší vlasti, leží dosud na Buchlově neověřejněné. Sporých zpráv o něm se dočísti lze v místopisu dra. Volného IV. 171. Nadějeme se, že nyní několikrát opětované prosbě vyhoví Jeho Excelence vysoce urozený pan hrabě Sigismund Berchtold na Buchlově a popřeje blahosklonně nahlédnutí do bohaté sbírky psaných památek v okolí Staroslavného Buchlova k veliké radosti všech přátel vlastivědy moravské.

* * *

Půst přísně zachováván. Každé ráno byla zelnicová polévka. Kdo ji rád jídal, pravil, že to »sv. Otců pláč.« Jídla se vařila jako v adventě; kde byl k jídlu konopný olej přidán, tam byla hostina. Častěji navařila hospodyně bobu, vysypala u dveří v jizbě na lavu, a chasa si brala do zástěry místo chleba. Od hodů se chleba nepeklo až do žní.

Na vesu o sv. Jiří obcházeli sousedé po hranicích, ohledávajíce hranečníky, jsou-li netknuté, scházeli se s občany sousedních dědin a urovnali spor na místě. Po té chodilo se po mezích, kde kdo uoral, trestalo se rušení držebnosti tím, že večer na účet provinilce se pilo. Po r. 1848. nastalo jinak. Nyní se vedou o tom dlouhé civilní soudy a když se strany vysílí, tedy se obyčejně, nechtějí-li se ožebračiti, na kanceláři smíří.

V neděli se ohlašovalo, kdo má jíti v témdni na robotu.

Na smrtnou neděli vynášejí podnes děvčata smrt z dědiny ven. Došek slámy upraví do ženských šatů, napíchnou jej na hůl a chodí s ní po dědině od domu k domu, zpívajíce:

- »Smrtná neděla, kdes klíče poděla?«
- »U sv. Jiří, tam jsem klíče poděla!«
- »Smrtná neděla, kdes seděla?«
- »Na lavici, na palici, tam jsem seděla!«

Je to neškodný zvyk z dob předkřesťanských; vynáší se smrt přírody, to jest zima, z dědiny ven, protože o sv. Jiří vládá její ustupuje vesnu. Došek slámy značí Moranu, zosobněnou zimu. Za dědinou po obchůzce došek se odpraví, roztrhá a rozháze do větru.

Z dárkův obdržených vystrojí si děvčata u některé družky hostinu. V Polsku háze se došek za dědinou do potoka nebo do řeky.

Na smrtnou neděli vystrojí si děvčata smrkové vršky obrázky a řetízky papírovými,

pak navěšejí prázdných vajíček a chodíce po domech, zpívají:

Šla Maria, šla údolím,
nadešla tam apoštoly.
»Ach, vy milí apoštoli,
co jste smutni, neveseli?«
»My jsme smutni, neveseli,
že jsme Krista neviděli;
neviděli, neslyšeli
jak ve čtvrtek*) při večeři!«

Za to obdrží od hospodyně dárek.

Na velký Pátek nejede nikdo na pole až po kostele. Skoro z rána spěchá, kde kdo na zahradu, k potoku neb aspoň k rybníčku, klekne do trávy a modlí se k 5. ranám Krista Pána, protože začíná utrpení Páně. Nemocným a dětem donesla se voda do jizby, pak se všichni umyjí vodou říční, že Pán Ježíš, kleče v Getsemaně u potoka Cedronu modlil se za nás, abychom Jeho utrpením byli obmytí od hříchův.***) Na tento den se prý vidí čarodějnice. Jednou šly tři dívky z kostela a stanuly za Pospíšilovou zahradou u prádla (rybníčku.) Pospíšil byl na zahradě, zatleskal rukama a ony uděšeny běžely uličkou do dědiny, tvrdíce, že slyšely čarodějnicí práť. Přes den se nejméně třikrát dojde do kostela líbat rány Krista Pána.

*) zelený.

**) Voda se nabírá po proudu do nádob, žádný proti proudu nenabírá, také proto se myjí vodou říční, že katané Krista Pána smýkali přes potoky (Cedron) a Spasitel svým svatým tělem vodu posvětil isa v ní máčen.

Na křižovátkách sbírával se prách na čáry a hledal se »posek«, kořen to rostliny podobné zemáku. Kdo ho našel, přitáhl z děvčít domův užitek od krav.

Na Bílou sobotu ráno chodí světit dřevo. Skoro ráno se začne pracovat, aby se pátek vynahrádl, odpoledne je volno, jdeť se na vzkříšení.

Na Boží vzkříšení, v neděli po obědě, roznáší chasa křížičky ze svćeného dřeva a ratolestí z květné neděle do osení, aby dal Pán Bůh úrody; kdo první zanesl, první žal.

V pondělí velikonoční se chodí na šmirgrust; chlapei tatarují děvčata, aby byla krásná; za to dostanou v odměnu malovaná vajíčka, z nichž se krásná sbírka nalézá ve vl. museu olom. a ve škole soběchlebské. Taktéž příbuzní si posílají na vzájem vždy malovaná vajíčka.

Na čtvrtou neděli po Vel. Noci chodí chasa na pouť na sv. Hostýn. Matky upekou dcerám a dívkám buchty, jež si berou s sebou na pouť; po poledni přijdou s kopce do Bystřice, kdež u sv. Jana vyčkají, až dojdou chlapei; každý pak zaveďe svou nejmilejší na víno a děvčata zase častují chlapece buchťami a perníkem. Společně pak chodívají domů.

Před poutí by žádná z děvčat nešla na trávu, bojí se, že se »opálí.«

Když šla děva poprvé na trávu, polili ji chlapei vodou, aby nedřímala; totéž činila děvčata chlapeům, když poprvé vyjížděli z vrat.

Jdouce na trávu, zpívala děvčata chlapeům žertovné písně, případná jména do veršů vkládajíce:

Není na okolo takovýho ptáčka,
jak ho vychovala fojťová synáčka;
vychovala tě ho v kleci javorové,
slébila ho dáti dečeři zemanové.

Slébila, nedala, dobře udělala,
tuhle máš, Tonečko, co sis načekala!
Načekala sem se, načekám se ešče;
ó počkej, Josífku, ošidí tě děvče!

Anebo:

Není na okolo takovýho páva,
jak u Tomečků, co koně česává;
češe tě je češe,
aby byly vrány,
že nima poveze
Tonku na vdávání.

* * *

Není na okolo takové pávice
jako u Karášků, co drhne užice;
drhne tě jich, drhne, aby byly bílý,
že nima bude jíst syneček za stoly.
Užice pod stolem zarůstajó hnojem,
talěrky pod lavó zarůstajó trávo.

* * *

Na 1. května stavívali chlapei před okny své vyvolené máje. Nyní se staví společně jeden velký máj v dědině, jenž se pak blídá po nocích, aby ho chlapei ze sousední dědiny neukradli. Na některou neděli se »kácí«. Celá dědina se sejde, mladí tančí při hudbě kol máje

a staří dívají se na veselou chasu, vzpomínajíce dávných veselých duň svojich a radujícíce se spolu.

K večeru je máj už podkopán, padne a kdo první uchytne opentlený vršek smrkový, nese jej do domu přední družky, kdež mu děvčata zaň vymění krásně vyzdobený vršek smrkový. Hudba zahraje veselý pochod a vše se hrne za šťastným uchvatitelem do hospody k muzice. Májový vršek se postaví u stůl neb zavěsí na trám a tančí se.

Jak letěly přes Záhoří z jara divoké husy, svačovalo se. Pohunek křičel na hospodáře: »Hospodáři! husy letíjó, nesó svačinu!« Hospodář bo okřiknul: »Enem jeď, neďivej se na husy a hleď koní!« Na podzim sedlák volal na pohunka: »Hleď synku, husy letíjó!« Ale ten, jak by neslyšel křičel na koně: »Jó-ho-ho-hój!«

O sv. Duchu věněč pastýř krávy; kolik ověněč, tolik dostane koláčů. Dokud byla u každé osady rozsáhlá pastvíska, vyháněli pohunci koně. Odpoledne v neděli byl »vévodek.« Hospodyň byla povinna vydati tolik vajčček, kolik nožiček, tolik klobásků, kolik ocásků.

Na pastvisku složila chasa oheň, smažila klobášovou vaječnicu a hostila se. Po té navlékli na pruty prázdna vajčeka, sedli na koně a jeli k hranicím, pokřikující na chlapce ze sousední osady »Habani! pojdte na půl cesty!« Ti obyčejně přišli a strhla se válka.

Děvčata dávala si o sv. Duchu lipové haluze do jizby a věřila, že se brzy vdá, které haluz rozkvete do nejsv. Trojice.

V neděli svatodušní chodila děvčata po dědině s královnou. Dvě děvčata upravila se za krále a královnou; král měl pouze více pentlí na sobě, tím se jenom rozeznával od královny; ostatní děvčata v obyčejných šatech je doprovázela po dědině. Když vešli do jizby, vešel král s královnou, ostatní stáli u dveří zpívající a on tančil. Pak zpívali všichni:

Královo milá,
tvůj král tě volá,
abys k němu vyšla,
nebyla tak pyšná
jako já sama.

* * *

Kólalo se, kólalo, červené jablíčko,
komu ty se dostaneš, má milá Pepičko!
Kólalo se, kólalo, ještě červenější,
nemohlo se dokólat k mojej nejmilejší.

* * *

A vy, paní matko, hezkó dcerku máte,
lesi mi jí dáte.

A vy pane fojte, hezkó dcerku máte,
a vy nám povézte, kde ju míváváte.

Ona není doma, tři věnečky vila,
jeden tobě, druhý sobě, třetí pověsila.

Pověsila tě ho v zahrádce na švestce,
aby chlapeč chodívali k té fojtovej dcerce.

* * *

Rosa, rosa, na mý čelo rosa!
Ja, což by to za rosička byla,
dyby ona moje líčka nezmočila.

* * *

A ty, paní matko, chovej dceru hladko,
od neděle do neděle, jak červené jabko!

Dyž se děvče hladí,
To só chlapei rádi;
ještě ono nevyrostlo,
už se o ňu vadí.

Vyhořela fara blízko pivovára,
ó déte nám, déte na našeho krála.
Dali ste nám maličko,
přidáte nám vajíčko.
Přidáte nám ešče,
šak je hezké děvče.
A lesi nedáte, šak se podíváte,
všecky hrnce vám potříšcem,
co v polici máte.
Aji ty největší
co na nich jídáte!

Po té byli obdarováni a z darů se pak
vzájemně častovali, zpívajíce veselé písně.

V pondělí o sv. Duchu chodili chlapei
s »králem.« Po ranní vyvedli chlapei koně
na pastvisko; hotař zavěsil věnec z proutí
vrbového na žerd a 500 krokův od ní zatáhl
svázanými ohlávky chlapce na koních. Jak
načítal tři, padly ohlávky a chlapei jelí o
závod; kdo uchytnul věnec, byl králem.

Odpoledne opentlili koně a krále bohatě
ozdobeného pentlemi a kvítím posadili na
koně; dva pobočníci vedli ho za opentlené
opraty též na koních. Přijedše ke statku ob-
stoupili svého krále a jeden vyjel z řady
jako hlasatel, říkáje:

Král Šalomoun jede,
drahý koření veze;
má muchu v uchu
a švrčka v břuchu:

Dám já svému konfěkovi ovsu,
a on se mnou hopsa;
dám já svému konfěkovi obroku,
a on se mnou do skoku;
hopsa, konfěku, hopsa!
Stiskl ostruhou koně, až poskočil.

V »hody« se stínal »beran.« Chasa si
společně koupila beránka a vchovala; v úterý
hodové přivázali ho chlapei na dřevěnou stó-
lici, děvčata ho opentlila a na hlavu mu při-
vázala věnec. Pak ho nesli slavně před ho-
spodu, položili na zem stolici, děvčata učinila
veliký kruh a chlapei tancovali či poskakovali
okolo berana, každý v rukou dřevěný meč
třímaje a jeden ocelový. Též palice a kosíř
mívají. Oháněli se za zvuků hudby mečem,
až náhle utal stárek beranovi hlavu. Chybyl-li
se, hanbou utekl. Pak se šlo do hospody
k tanci; beran se upekl a vystrojila se hostina
pro všecky.

Pro častější nepřistojnosti i neštěstí bylo
stínání berana zakázáno. Je to upomínka na
krvávé oběti našich pohanských předků bohům
za úrodu zemskou.

Za mnohých krásných a významných
obyčejův odbývá se svatba. Přijde-li ženich
k nevěstě na námluvy, bývá vlídně přijat,
ale nevěsta se vytrahí do kuchyně. Napřed
odbývá se »srokování.« Předě dvěma sousedy
z obce upíše otec nevěstě věno a zase naopak

zavádí ženich nevěstě své jmění, aby vším společně hospodářili, až budou svoji. Pak jde družba pro nevěstu, dovede ji do prostřed jizby a ona se musí ženichovi podívatí do očí. Pak zase odejde, ale dvéře od kuchyně si nechá odchýlené, aby vše slyšela. Některý den po tom jdou obě strany na kancelář, vše si před svatbou vypravit. Za tři týdny bývá svatba.

Ženichu přespolnímu se při námluvách bubnovalo před okny nevěstinnými.

V neděli před vdavkami chodili a chodí dva družbové, jeden z nevěstinných a druhý z ženichových přátel zvat na svatbu. Před stavením, kde družky nevěstiny bydlely, vystřelili z pistole, než vstoupili do jizby. Vešedše říkali:

Šak Vám věřím, pane hospodáři,
že nám se svó manželkó za zlý nebudete míti,
že sme tak svávoľně do vašeho domu vstúpili;
šak ne z vůle našeho chtění,
ale z vůle pana ženicha dovolení.

Zkázala vám mladá nevěsta a mladý ženich,
a jí se svým poctivým kamarádem na místě jejich
abyste se za ně nestyděli;
dá-li Pán Bůh dočkat v úterý
do Soběchlebského chrámu na jejich svatbu se
vypravití;

chcú se vám ve všem dobrém odměnití,
lesi vám ne, tož vašim dítkám,
alebo vašim přátelom.

Pochválen buď Pán Ježíš Kristus!

Hospodyň donesla chleba družbům, aby

si ukrojili a řekla: »Ukréte si našeho chleba,
aby té nevěstě kury nesly!«

V neděli se chystá již ke svatbě, pekou se koláče velké a malé, tak zvané růže. Peklo se do úterka, neboť se mnoho pečiva rozneslo po osadě i přes pole darem za »půjčku,« a sice každý dostal dva velké koláče trukové, hruškové, nebo tvarohové a několik růží, k tomu sklenici sladké. Též děti a dědiny přicházeli si pro dárky.

V pondělí obešel otec nevěstin celou dědinu a zval všecky na svatbu. V úterý z rána chodil zase s družbou, ale jen k tomu, koho chtěl míti na svatbě. Na tento den se podnes slavívají zdavky.

Po snídání v úterý sešli se přátelé do domu nevěstina i se ženichem; rodiče sedli u stolu na legátky, na zem prostřel se turecký šátek a mladý párek si naň klekl, aby si vyprosil ústy výmluvného družby požehnání od rodičů na společnou pouť životem. Družba říkal:

»Pochválen buď Pán Ježíš Kristus! Milí přátelé a pozvaní hosté! Nepřišli jsme se sem najíst a napít, my jsme přišli udělat čest těm mladým manželům. Milí přátelé a pozvaní hosté! Jest vám všem povědomo, že tato nastávající nevěsta chce svůj panenský stav proměnití a ve stav manželský vstópiti. Nedělá to ona ze své vůle, ale že to Boží příkázání, od Boha prvním rodičům založený; na to podle křesťanského zvyku všecko vykonaný, je třikrát v chrámu Páně soběchlebském ohlášena, a žádná příčina od strany rodičův ani od strany duchovních není. Tak, milá nevěsto,

se odprosíš. Poněvadž ty nemůžeš pro veliký pláč a žel, že musíš svoje panenství ztratit; (říká za ním nevěsta): tak prosím vás ponejprv, po druhé a po třetí, vás, otče a matko, pro Boha, pro všechny Svátý, lesi jsem vám kdy v čem ubléžila, neb vás v něčem rozluňovala, abyste mi z lásky odpustili.« Na to rodiče žehnají nevěstu na čele, řkouce: Doprovod tě Bůh do té svátosti a požehnej ti ve jménu Otce i Syna i Ducha Svatého. Amen. Pak všichni pokleknou a modlí se třikrát modlitbu Páně. Hudba při tom zahraje tuto píseň:

S Pánem Bohem dveři moje,
co chodily nohy moje;
s Pánem Bohem, dveříčky,
co chodily nožičky.

Nevěsta s družkami posedají na žebřinový vůz, kdežto chlapei na opentlených koních před a za vozem i při voze klusají. Ženská jezdí do kostela při svatbě na »fasuňkách« s dvěma páry zapentlených koní. Byl to krásný pohled na takový svatební průvod v tom lepém, rázovitém kroji záhorském. Z vozů se ozýval zpěv nábožných písní až ke kostelu.

Po zdavkách jelo se v témž pořádku zpět; z vozů zněl již veselý zpěv rozkošných domácích písniček.

Před dědinou zastavily se vozy a několik chlapeů rozjelo se do dědiny tryskem pro koláč, aby ho donesli nevěstě a družičkám, které kousky házely dětem, doprovázejícím svatbu celou dědinou.

Pak zapěly družičky na vozích písně veselé, na příklad:

Ta něčická dědina
mezi samým stromovím!
Měl jsem já tam galánečku,
a už za ňó nechodím.

Chodijó tam dva jiní,
ti nejsó tak upřímní:
dé si pozor, má panenka,
jeden tě z nich ošidí!

Ošidí tě jedenkrát,
dvakrát, třikrát, čtyřikrát!
Ošidí tě, má panenka,
ošidí tě na stokrát.

Ta něčická brána
celá malovaná,
ten, kdo ju maloval,
barvy nešanoval.*)

Maloval ju malíř,
učený tovaryš;
vymaloval na ní
čtyři koně vraný!

Vymaloval ešče
černooký děvče;
vymaloval taky
dva chlapee jednaký.

Přijedši do dědiny, po malém občerstvení mládež tancovala; k večeru se šlo »za stoly.«

*) Na obou koncích dědiny byly branky, aby dobytek, jenž se pásl po dědině, nemohl ven.

Pod obrázky do kouta zasedla nevěsta, v pravo první a v levo druhá družička; ostatní se posadí, kam komu libo.

K druhému pobočnímu stolu zasednou chlapeč a hospodáři s jedné a hospodyně s druhé strany jízyby.

V tom přinese družba (první mládenec) na mísce žito a říká, stojí u dveří:

Milí přátelé a hosté!

Já vás prositi budu o nějaký dárek, abyste těm nastávajícím manželům nápomoeni byli, předně na stříbrný povijáček a zlató kolíbečku, ale tak, aby sama zpívala a kolíbala; nebo ženich za muó stojí a do ucha mi šepce, že kolíbat neumí a učít se mu nechce! Že raději těch pánů hostův o nějaký dárek požádá. Vesele, muziko, vesele!

Hudba zahrá tuš. Družba postaví misku před nevěstu a jde do kuchyně pro polévku. Za to první družička volá: »Ženichu, pojď mastit nevěstě kašu!« a opakuje tak dlouho, až volaný přijde. Zastrčí do žita několik stříbrňáků, dřívě i dukátův, a praví při tom: »Ženuško má, to ti dávám na zámeček, ale ne k truhle, nýbrž k hubě, abys, když přijdu pozdě domů, nehubovala!« Na to vyvolává první družička tímto způsobem celou přízeň podle stupňů přibuzenstva a posléze i hosty. Stařenka nevěstina přijde k misce, říká: »Tu ti, Josefko, dávám darem, abys mi pomohla, když polezu na pec, nebo již sama nemohu.«

Matka: »Tu ti, nevěsto, dávám ze své kapse, abys měla do roka chlapece.«

Otec: »Tu ti, nevěsto, dávám na peřinku, abys měla do roka Kateřinku!

Podobně přicházejí za žertovných veršů všichni, dávajíce mladé ženušce dárky do hospodářství.

Opět všichni zasednou a družba nesa mísu polévky lukšové, zastaví se ve dveřích, říká:

»Poslyšte, páni hosté a přátelé!

Jak jsem o této svadbě dosti maló zprávu dostal, hned jsem do Chrudíma pro voly poslal; dovedli se čtyři voli a dvě jalovice, tak naše kuchařky majó z čeho klást vrchovaté míse!

Vesele, muziko, vesele!«

Hudba hrá tuš. Družba postaví mísu před nevěstu a v tom jiní úslužní mládenci donášejí ostatním hostům polévku. Při tom hraje hudba veselé kousky.

Nesa omáčku říká:

»Naše kuchařky omáčku vaří,
Pán Bůh ví, lesi se jim podaří,
přeběhne-li po ní Autoš s krbkami,
omáčka se jistě podaří.
Vesele, muziko, vesele!«

Při každém dalším jídle promluví něco žertovného. Uvedu zde některá jeho říkání. Nesa koláč nastrojený se zaboduutým uprostřed stromečkem, říká:

1. Hosa, hosa, havráнку,
rozstupte se na stránku,

rozstupte se šíř a šíře,
ať já můžu stímto ratolestným stromečkem
před tu mladó nevěstu blíže;
rozstupte se na dvě strany,
ať já možu kráčet mezi vámi;
rozstupte se
lavice k stěnám,
ženáci k ženám;
já bych šil ke svojí,
ešče ji nemám!
Dá Pán Bůh,
že se s ní v krátkém čase shledám!
Vesele, muziko, vesele!

2. Když jsem šil jedenkrát kolem Vítonské
píly,
tam na mě vykókal rak z díry,
ten mě svojím fósiskem mlátil,
až se celý zámek Uhřinovský klátil!
Vesele, muziko, vesele!
3. Chtěl-li jsem já tobě, mladá nevěsto
tento zelený stromek darovati,
musel jsem já svých šest koní nelitovati,
a proň jetí šesti koňma vranýma,
jako sedlák do mléna,
aksamitem ošírovanýma.
Zvonce zvučely, muzika hrála,
až se ta něčická hospoda otrásala.
Vesele, muziko, vesele!
4. Když jsem já šil kolem jednoho šáší,
tam tři děvčata svačí;
já jsem jim povídal,
rač Pán Bůh žehnati

Ony se počaly na mně hněvati;
jedna se na mne ofókla,
druhá obořila,
třetí mě nejlepší svačinó obdarila.
Dala mi z ryby kostku,
z hrušky stopku,
klepítko račí,
křídélko ptačí.
Já jsem se nemálo nasvačil,
až mně můj slabé žalódek nepostačil!
Vesele, muziko, vesele!

5. Když jsem já šil jedné kolem rybníka,
tam na mne vyletěla hus divoká;
já jsem ju chytl za nožku,
udeřil jsem ní o hrušku,
až z ní odletělo peříčko s podušků!
Která matička chce svou dcerušku pro-
vdati,
mosí to peříčko posbíрати,
a pěknó peřinku svému nejmilejšímu
udělati!
Pěknó čtyrrohó, aby jeden rožek byl
v Holomócu,
druhý v Bolelócu, třetí v Holešově,
čtvrtý v Prostějově a prostředek
v městečku Tovačově!
Vesele, muziko, vesele!
6. Když jsem já šil jedné kolem Vrbátek,
vyvrátil tam forman fůru kadlátek;
já jsem ho prosil o některó,
on po mně hodil slaměno sekeró!
Kdyby ne Boží ochrany,
Byl by mně řal na dva lokty do hlavy!
Vesele, muziko, vesele!

Po té svatečnané všichni zpívají písně,
z nichž několik tuto uvedu:

I.

Tluču, tluču, otevřete,
nechal jsem klobóček u děvčete ;
děvče spalo, já taky spal,
kdosi mi klobóček z hlavy vzal!

Nevzal, nevzal, můj synečku,
on visí v komůrce na klínečku;
já jsem ho tam pověsila,
abych se klobóčkem potěšila!

II.

Od východu slunce větr fóká,
moja nejmilejší z okna kóká!
ach, Bože, přesmutně,
mé srdce bolí mně!
O láske nestálá, láske skópá!

Když jsem k vám chodíval před hrad
bílý,

tvoje černý oči mně těšily;
už se to změnilo, co mně těšovalo,
přeščasný tento čas, v této chvíli.

Když jsem šil okolo domu její
zastavil jsem se blízko dveří,
a poslouchal jsem z ticha
jak ona si vzdychá.

Pověz mi, má milá, co tě bolí,
mám-li já ti poslat pro doktory ?
Bolí mně velice hlava, nohy, ruce ;
Pán Bůh ví, budu-li chodit více.

Jestli tě, má milá, Bůh povolá,
krásný pohřeb ti já přistojit dám:
všemy zvony zvonit na valdhorny tróbič,
tak tě dám, má milá, k hrobu vyprovodit!

Jaký stav já věilka si vyvolím ?
Šil bych k Františkánom,
k těm duchovním pánom,
ó ten stav, ten se mi nechce líbit.

Tak já radši púdu k vojanskýmu,
a to k císařovi rakúskýmu ;
tam bude slyšení, šablama břinčení,
z kanonů přehrozných strašlivé střelení.

III.

Aj ty naše vranky
majó zlaté caňky ;
papírový pobočínky,
lyčený prostraňky.

Aj ty naše koně,
byly by to koně,
kdyby si chodily
pro vodu do studně.

Pohůnek je malý,
Pacholek nedbalý ;
hospodář nic nedbá,
jen když sám do syta má!

Ve středu ráno přijel před nevěstin dům
žebřinový vůz (fasník), nevěsta se loučila s
rodiči, družky posedaly na vůz a zpívaly :

Stojí fasník před domem
koně šírovaný ;
na nich syneček
celý uplakaný.

Ja neplač, ty synečku,
dostaneš děvečku;
pěknó, bíl0, červen0,
v zeleném věnečku.

Když děvečka do vozíku sedala,
ešče na svoju maměnku volala:
S Váma-li já, má maměnko, bydlet mám,
lebo se svým nejmilejším jeti mám?
Ó ne se mnó, má dceruško, ne se mnó!
koho's sobě oblébila, ten s tebo!
Já jsem sobě oblébila z růže květ,
milejší je mně syneček, nežli svět!
Já jsem sobě oblébila, zvolila,
abych se s ním do své smrti nabyla.

Nevěsta usedla na fasník, vůz se huul
k novému domovu jejímu a chasa zpívala:

Už já jedu od tatíčka (maměnky) z nových
vrát,
Děkuji vám, můj tatíčku (maměnko) nastokrát,
že jste vy mně z mlada vychovali,
vychovaja, můj tatíčku, za selku vdali!

U ženicha obstoupí ženy nevěstu, ode-
jmou jí věnec s hlavy, zavážou šátkem,
neboť od té chvíle už je ženou.

Tomu se říká »zavíjeti.«

Večer se honí »kot«. V hospodě zahrají
hudebníci zvláštní tanec, za nějž je ženichovi
platiti nejméně 1 zlatý, ženské se vezmou
za ruce a mužský s metlou v ruce je vede
dvakrát do hospody a zase ven; po třetí se-
berou nevěstu s sebou a vedou ten »kot« na
potaz. Uprostřed jízby obstoupí nevěstu
ženské a prodávají kóta dražbou mužským.

Potom přijde ženich a podá nejvíce.
Hudba v to spustí tanec kotový, ženich vezme
nevěstu a ostatní ženské třeba spolu se chy-
tnou a tancuje se.

Vydražených peněz užijí ženské k přátel-
ské zábavě v neděli u nevěsty, aby ne-
teskuila po domově.

Ve čtvrtek se vezou peřiny za nevěstou.
Na voze je malovaná truhla a na ní peřiny
svázané v bílé plachtě; v předu i v zadu
stojí ženské. U vrat ženichových se zastaví a
jedna volá:

Otevřte, maměnko, otevřte nám vrata,
vezem vám na voze veliký kus zlata;
vezem vám peřiny, bají duchau,
František s Františkou do nich buchnó!

Už jsme přijeli, už jsme tu,
už nás střevíčky nehnětó;
kdyby nás byly hnětaly,
ešče bysme tu nebyly.

Po té se odbývá trh na peřiny, vychva-
lují se, že jsou pomalovány, z dalekých zemí,
a že se moselo moc méta platit; kolik rožků,
tolik grošků, na prostředku dukát; kolik kví-
teček, tolik šesteček, kdo dá víc?

Zavezením peřin se ukončí všecko sva-
tební veselí.

Zbývá ještě zmíniti se o přístkách.

Byl jsi, laškavý čtenáři, na Záhoří v ně-
které dědině? Představ si v tiché dědině
statek do čtverce stavěný, v průčelí je na
pravo jizba prostranná, v levo komora a sýpky,
na dvoře jsou konfmy, kravín a kůlny. Celé

stavení podobá se hradu pevnému, dříve proti zlodějům tak pevně stavěnému.

Je na podzim po klekání, po denní práci; chasa se schází v některém statku, zasedá na lavy u oken; přástevnice u stolu začínou přísti. Venku fíčí ostrý vítr a naráží sněhem a deštěm na okna. V jizbě u teplých kámen je útulno; srdce se rozevírá ku sdílnosti, mysl veselá je ochotna k žertu. Přijdou-li chlapeci na přístku, uvítají je děvčata žertovným zpěvem :

Hanba vás, mládenci, hanba,
že jste nám obsedli kamna,
ešče hanebnější, Bože,
sedlí byste nám na lože.

Přadte, přadte, přadulenky,
bude zejtra mráz;
zavěsíme šest mládenců
na jeden provaz.

Šest mládenců za půl jabka,
dvanáct za celý;
jedno děvče za tři zlatý
je dost laciný.

Po zpěvu jal se někdo vykládat pohádky a povídky divné a jinačí, veselé neb smutné, nábožné neb světské. Je v nich zobrazen celý život Záhoráků, jejich minulost radostná i plná útrap ze století dávno uplynulých, i z přítomnosti.

Jako umělci výtvarní čerpají posilu ve tvorech svém z lidového vyžívání a malování, hudební skladatelé tvoří překrásné skladby z písní lidových, tak i poesie výpravná měla

by především čerpati z tohoto zdroje samostatného básnění lidového. . . . A látku k povídkám bráti ze srdce lidu pro lid a ne po cizině neznámé, k nám namnoze chladné se ohlížeti.

Sebral jsem těchto vonných kvítek—povídek ze Záhoří na půl sta. Rad bych sestavil a upravil několik set těchto perliček poesie lidové z celého kraje, i prosím uctivě slovné učitelstvo, aby mně pomohlo zvláště v odlehlejších pro mne končinách Záhoří sbírat do roka povídky a pohádky.

Když se chystala posloucháním už unavená chasa domů, zapěla děvčata chlapecům:

Postojte, chlapeci, v naší síni,
dokud tam na vás ešče tíní;
aj tíní, tíní, tíní bude,
dokud má milá ven nevynde!

Když chlapeci odešli, zpívali:

Zdrávi k nám chodili,
pacholátka milí;
dej nám Pán Bůh dobró noc,
lesi*) se nám líbí.

Po té se pomodlily růženec a rozešly se k odpočinku.

Přešli jsme v duchu, laskavý čtenáři, dvakráte Záhořím, jednou v šerém pravěku, v době volnosti zádušní a politické svobody lidu a po druhé v dobách dějepisných, přehlédnuvše místo od místa vše, co se krásného

*) Jestliž.,

a pamětihodného dochovalo na nás pozdní potomky, buď z hradisk, hrobů, nálezův uměleckých po osadách, anebo z ústního podání od pokolení do pokolení.

Hrady: Helfenštýn, Šaunburk, Obrány u Chvalčova a Křídlo jsou v rumech zapomenutí se všemi svými výsadami; poddanství vzalo za své a lid zase žije jako v dávných dobách ve volnosti svého sebeurčení obecního. Každý rolník je na svém statku vrchností svépřávnou. O kěz by všichni Záhoráci užívali této svobody ke svému blahu, ku blahu svých rodných obei a celého kraje.

Všichni Záhoráci jsou rolníci zbožní, vděční, dobrosrdeční a pohostinní, často až do krajností — ale též neústupní k sobě rovným a závistiví a svéhlaví. Koho milují, oddávají se mu ze vši duše, ale v nenávisti překročují meze obyčejnosti. Jejich duše jsou drahocenné perly v neúhledném obalu.

O jejich vzdělání duševní je postaráno nyní vzorně zařízeními školami, v nichž pracuje učitelstvo se zápalem obdivuhodným, učitelstvo zbožné a vzdělané, mající na mysli odkaz sv. Cyrilla a Methoda, že duchovenstvo a učitelstvo táhne dvě brázdy na národa roli dědičné společně. Vždyť jen vroucí přítulností k těmto tradicím dochoval se národ náš po tisíciletém boji do dneška ve své národní osobitosti. Učitelstvo působí svorně a obětavě s duchovenstvem k blahu Záhoráků časnému i věčnému, a to aby při všech časových proměnách potrvalo, si upřímně přeje každý lidumil.

Mojmírovci padli nesvorností; Přemyslovci seslábli a stali se závislými nesvorností a do nynějších poměrů dospěl národ náš zase jen vlastní nesvorností a rozháraností.

Na naši domácí nesvornost čhají naši protivníci, s ní počítají ve všem svém jednání do nynějška.

Sdružme se bratr k bratru a ač v různých stavech, všichni svorně přece pečujme o zdar Záhoří, o jeho čest a blaho, vždyť jsme synové jedné matky — vlasti naší!

Záhorák — rolník nemá nikde přítele kromě hrstky vlastencův a dobře věda o tom, obrací své zraky ve klopotném životě k oltáři — k Pánu Bohu, a od oltáře k trůnu Jeho Veličenstva našeho milovaného císaře a krále Františka Josefa I. a k jeho oteckému srdci.

Odtud zákonodárstvím rolnictvu příznivým doufá dosíci úlevy, odbytu výrobků svých, doufá dosíci blahobytu vůbec. Jinak hledá spásy vždy jen v sobě, ve své síle. Když Pán Bůh zdraví dá a na poli požehná, jest spokojen.

Rolnictvo ví, že je základem nejmohutnější zemí koruny sv. Václava a tím zároveň v míře přehojné císařství rakouského, vždyť nejpožehnanější kraje na vybírání nejvyšších daní jsou právě v říši země koruny české.

Rolnictvo záhorské rádo platí velké daně na penězích i na krvi, ač se mnohdy ohybá pod těmi břemeny, aby trůn milovaného zeměpána pevně stál v pohnuté době naší, a důvěrně očekává, že zákonodárství ve své činnosti vzpomene si na rolnictvo, dokud nebude pozdě, a bude ho chrániti od úpadku hmotného.

Ve příčině komunikace není snad na Moravě zanedbanějšího kraje nad Záhohří, nebo jsouc přiděleno ke čtyřem politickým správám, netěší se stejné péči. Nejhůře se má obvod hranicko-lipenský; z jara, na podzim a v zimě lze se dostat k městu jen s nevýslovnou nesnází. Což pak potom s nákladem na trh!

Různé komise c. k. úřadů konají se na Záhohří pouze za příznivé pohody, proto úřady neznajíce žalostného stavu kraje v této příčině, nechají se osady sváříti mezi sebou a překážeti si ve stavbě silnic.

Slyšeti namnoze lid: »Kdyby ti páni měli aspoň špetku lásky k nám, vyměřili by silnice, zařídili stavbu a bylo by ušetřeno hodně řečí, psaní a výloh.« Vždyť komise za příčinou dostavění kouska silnice z Dolních do Horních Něčic stály tolik, co obnáší náklad na celou tu cestu. Kdo ty útraty nese? Rolnictvo společnými přírázkami! Kéž by se poznali a všichni činitelé shodli se v této věci na dobro Záhohří. Zde se nad míru zle osvědčila jinak dobře míněná zásada, aby se podrobné upravování silnic ponechalo na vůli osadám. Doufáme, že bude brzy spojeno Záhohří s Lipníkem.

Ba, až užíváním silnice lid pozná mnohonásobné její výhody, bude sám naléhati, aby se spojily Dřevohostice s Hranicemi ode dvora Lhotska po hučnici na Horní a Dolní Něčice, Rakov a Paršovice; potom a Horní Újezd, na Vitonice, Žakovice, Symří do Soběchleb.

Snad v nedaleké budoucnosti přeřízne Záhohří od Přerova k Dřevohosticím i žele-

znice, aby vyvážela sádro, na dvě čtvereční míle se táhnoucího ložiska, mezi Rakovem a Bezuhovem.

U Oprostovic i jinde nacházejí se žíly železné rudy a u Soběchleb a Paršovic přišlo se na čisté kamenné uhlí — antracit.

Pod sádrou je v lůně Záhohří veliké bohatství kamenné soli, již vynášejí rozpuštěnou vodní zřídla na povrch se deroucí ze značné hloubky, na př. v Symří na louce dvořáka p. Matě; též pod spáleným větrákem mezi Rakovem a Biškovcemi na Souhradách u Hor. Něčic a na Slatině u Soběchleb.

Tohoto roku byl otevřen první důl sádrový v Horních Něčicích.

Lepší budoucnost Záhohří přivodí bohatství říše nerostné, ukryté pod ornici pečlivě vzdělávanou. Tuto skvělou budoucnost přejeme Záhohří upřímně, ať zkvétá ve hmotné i duševní příčině a spěje vstříc blažené spokojenosti časné.

Končím s prosbou, aby tyto řádky, pracně dle místu souvislosti sebrané a sestavené, v tobě, laskavý čtenáři, vyvoludily lásku k rodnému kraji, bys jej poznával po všech jeho světlých stránkách, aby se v tobě probudila ušlechtilá hrdost národní, by se z této moravské Samarie brzy stala moravská Judea zaujavní čestné postavení mezi ostatními kmeny naší vlasti; neboť bez uvědomělosti a hrdosti hyne každý národ a je odsouzen k politické smrti.

Toť účel mých řádkův a snahy vlasteneckého musea olomouckého pátrati po starožitnostech.

Kamení ať mluví, když mlčí lidé: necht mluví tyto drahocenné památky našich dávných předků do duše vlažných či zaslepených soukmenovců.

Podporujme všichni slovem i skutkem vlast. museum v Olomouci, tuto reprezentaci kulturních snah našeho národa na Moravě, *bychom se výsledky jeho obětavé činnosti povznesli k radostnému uvědomění slavné minulosti Moravy!*

1892.

Knih- a kamenotiskárna L. Klabusaya v Holešově.

Nákladem P. Františka Příkryla.

